

บทที่ 3

บริบททั่วไปของชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย ในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

วิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษากระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยยุติธรรมชุมชนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อาศัยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับเจ้าหน้าที่ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคนในชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน การสังเกต และจดบันทึก อันจะนำมากำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เป็นหลัก

โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัย คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชนคนเฒ่าคนแก่ภายในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยรวมตัวกันในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ บุคลากร เครือข่ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ช่วยประสานงานการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาทของชุมชน อันได้แก่ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำอำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

3.1 ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

3.1.1 ประวัติการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยกระทรวงยุติธรรมได้มีนโยบายให้บูรณาการงานของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมระดับจังหวัดโดยเน้นบทบาทหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมตำบล ทั้งนี้ต้องประสานกับศูนย์ดำรงธรรมเพื่อให้เกิดการบูรณาการร่วมกัน และพัฒนาการดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้เป็นระบบ นอกจากนี้ได้มีนโยบายที่สำคัญเร่งด่วนด้านลดความเหลื่อมล้ำโดยให้มีการพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชนด้วย การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการรวมตัวกันป้องกันและบรรเทาอาชญากรรม การช่วยเหลือประชาชนด้านผู้กระทำผิดในชุมชน และการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทหรือการจัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพื่อให้มีการนำนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างชัดเจน

กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานในรูปแบบยุติธรรมชุมชนระดับตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ว่าด้วยการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2557 ระหว่างกระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงมหาดไทย ประกอบกับคณะกรรมการการกระจาย

อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ออกประกาศเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558 เรื่อง แนวทางในการจัดบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อเป็นการสอดรับบันทึกข้อตกลงดังกล่าวสู่การปฏิบัติได้สะดวกยิ่งขึ้นและเพื่อเป็นการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างบูรณาการ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่จึงขอความร่วมมือในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ จนได้มีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะขึ้น ณ ที่ทำการสำนักงานเทศบาลตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นศูนย์ช่วยเหลือประชาชนให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ภายใต้การดำเนินงานตามแนวทางพัฒนาและการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนอันเป็นกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างความเป็นธรรมและอำนวยความยุติธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคมและเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน

และตามที่จังหวัดเชียงใหม่ได้มีคำสั่งที่ 3845/2559⁶³ ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2559 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยบูรณาการกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาอำนวยความยุติธรรม ต่อมาจังหวัดเชียงใหม่ได้มีคำสั่งที่ 1291/2560 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2560 แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ โดยกำหนดให้มีบทบาทและหน้าที่สำคัญเพื่อให้สอดคล้องบูรณาการกับภารกิจทั้ง 5 ด้าน

3.1.2 โครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่มีปลัดอำเภอประจำตำบลแม่ณะ เป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง มีเลขานุการเป็นนิติกรประจำตำบล และประกอบไปด้วยกรรมการอื่นได้แก่ พัฒนาการประจำตำบลแม่ณะ ตำรวจชุมชนประจำตำบลแม่ณะ กำนันตำบลแม่ณะ นายกเทศมนตรีตำบลแม่ณะ รวมตลอดถึงผู้นำชุมชน และเครือข่ายชุมชนที่สามารถประสานงานร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ โดยมีนายอำเภอเชียงดาว ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรเชียงดาว และยุติธรรมจังหวัดเป็นที่ปรึกษาในศูนย์ดังกล่าวด้วย⁶⁴

โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อสอดคล้องกับภารกิจหลักทั้ง 5 ประการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

⁶³ คำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ที่ 1291/2560 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ

⁶⁴ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารแนบ คำสั่งจังหวัดเชียงใหม่ที่ 1291/2560 เรื่องการแต่งตั้งกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ

2. เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐและการกระทำความผิดกฎหมายต่าง ๆ

3. พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำความผิดกฎหมายต่าง ๆ โดยตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

4. ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน

5. ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดและอาชญากรรม และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

6. ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พัวพัน รวมทั้งถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

7. เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน

8. มีอำนาจในการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน

9. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.1.3 ภารกิจหลักและการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ละ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

ภารกิจหลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการนั้น ประกอบไปด้วยภารกิจทั้งหมด 5 ด้าน กล่าวคือ

1. การเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมปัญหาอาชญากรรมการทุจริตและประพฤติมิชอบ ตลอดจนการกระทำความผิดกฎหมายต่าง ๆ ภายในชุมชน

2. การรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแลให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

3. การไกล่เกลี่ย ระงับข้อพิพาท และความขัดแย้งภายในชุมชนตามหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน และการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้มีการไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาทหรือความขัดแย้งนั้น
4. การเยียวยาเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน โดยการให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามหน้าที่ ประกอบกับ
5. การรับผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน โดยให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด และผู้พ้นโทษให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่ละศูนย์จะมีภารกิจหลักทั้งหมด 5 ด้านตามที่กล่าวไปข้างต้นแต่จะมีจุดเด่นในภารกิจเฉพาะด้านเป็นการพิเศษ เนื่องจากในแต่ละศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังคงมีปัญหาความขาดแคลนเรื่องเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการจึงไม่สามารถทำภารกิจได้ครบทั้งหมด 5 ด้าน กล่าวคือ บางศูนย์จะเน้นให้ความสำคัญในด้านของการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทเป็นหลัก หรือ บางศูนย์จะเน้นให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษจากการกระทำความผิดและนำกลับสู่ชุมชนให้สามารถอาศัยร่วมกับชุมชนได้

สำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ทะ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปางนั้น คณะกรรมการได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญในภารกิจการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์เป็นอันดับแรก และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขจัดความขัดแย้งเป็นลำดับถัดมา โดยมีภารกิจอื่นแทรกด้วยเล็กน้อย ดังนี้ ผู้วิจัยจึงจะขอกล่าวถึงข้อมูลภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ใน 2 ด้านนี้เป็นหลัก กล่าวคือ

- **ภารกิจในด้านการเรื่องการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของคนภายในชุมชน**

ในส่วนนี้จากการสอบถามข้อมูลจากนิติกรองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทะ⁶⁵ ซึ่งเป็นกรรมการและเลขาธิการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้ข้อมูลการร้องเรียนนับแต่ปี พ.ศ. 2559 ที่มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2563 โดยสรุปเป็นประเด็นการร้องเรียนได้ 2 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การร้องเรียนเรื่องความเดือดร้อนรำคาญที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

โดยประเด็นนี้ส่วนมากจะเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงดำเนินการร้องเรียน ร้องทุกข์ให้ช่วยดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

⁶⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นางสาว ธิติรัตน์ วรรณขาว, นิติกร อบต. แม่ทะ และเป็นกรรมการและเลขาธิการศูนย์ยุติธรรมชุมชนแม่ทะ

- ร้องเรียนเรื่องการปล่อยน้ำเสีย และเศษอาหารส่งกลิ่นเหม็นรบกวนเพื่อนบ้าน
- ร้องเรียนเรื่องการปล่อยน้ำไหลเข้าสู่พื้นที่บ้านใกล้เคียง
- มีการร้องเรียนเสียงดังรบกวน และกลิ่นเหม็นที่เกิดจากการเลี้ยงสุนัขจำนวนมาก
- มีการร้องเรียนกลิ่นเหม็นรบกวน และมีแมลงวันจำนวนมากเนื่องจากการนำมูลไก่มาใช้ในสวนลำไย

ประเด็นที่ 2 เป็นเรื่องการร้องเรียนเรื่องทั่วไป รวมถึงการขอให้ความช่วยเหลือของชาวบ้านภายในชุมชน

- ขอความช่วยเหลือจากกรณีที่ดินหายเนื่องจากถูกน้ำกัดเซาะ
- ร้องเรียนเรื่องตลิ่งทรุด
- ขอให้สร้างถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้าน

ในการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ที่มาจากชาวบ้านภายในชุมชนนั้น จะมีการดำเนินการบันทึกเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ในงานนิติการ ของเทศบาลตำบลแม่ะเป็นหลักโดยไม่ได้นำมาบันทึกในงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยตรง เนื่องจากการดำเนินการผ่านเทศบาลตำบลแม่ะ จะสามารถดำเนินการได้ด้วยความรวดเร็ว ไม่ต้องมีกระบวนการ ขั้นตอนมาก และไม่ต้องรอการอนุมัติหรือการดำเนินการจากส่วนกลางมากเท่าดำเนินการโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน

การดำเนินการของหน่วยงานในส่วนการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ และปัญหาความไม่เป็นธรรมของคนภายในชุมชนได้ดำเนินการรับเรื่องร้องเรียนโดยนำมาแยกพิจารณาและมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบในด้านนั้นเป็นการเฉพาะเข้าไปดำเนินการ ดังนี้

>> กรณีการร้องเรียนเรื่องเดือดร้อนรำคาญ

ในส่วนนี้ ขั้นตอนแรก หน่วยงานจะดำเนินการลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยมีการแจ้งในส่วนหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่วนงานสาธารณสุข กำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ ตลอดจนผู้ร้องเรียน และผู้ถูกร้องเข้าร่วมในการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีการดำเนินการในลักษณะก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ และเกิดความเสียหายแก่เพื่อนบ้านข้างเคียงจริงหรือไม่ หากตรวจสอบแล้วพบจริง ในขั้นตอนต่อไปเจ้าหน้าที่จะแจ้งให้ดำเนินการแก้ไขให้เรียบร้อย

- ในกรณีที่สามารถตกลงและเข้าใจกันได้ จะมีการทำบันทึกร่วมกันระหว่างผู้ร้องเรียน และผู้ถูกร้องเรียนโดยมีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องลงชื่อเป็นพยานร่วมด้วย

- ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้จะมีการดำเนินการตามกฎหมาย โดยนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาหากพบว่าดำเนินการผิดกฎหมายจริงจะมีการแจ้งข้อกล่าวหาและดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมายต่อไป

>> กรณีการร้องเรียนเรื่องทั่วไป รวมถึงการขอให้ความช่วยเหลือของชาวบ้านภายในชุมชน

ในส่วนนี้หากมีการรับเรื่องร้องเรียนแล้ว ขั้นตอนแรกจะมีการประสานงานเจ้าหน้าที่ในฝ่ายกองช่างเพื่อให้เข้าไปดำเนินการสอบถามและทำการตรวจสอบว่าเรื่องที่ชาวบ้านร้องเรียน ร้องทุกชั้นนั้นเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนหรือไม่ หากเป็นกรณีเร่งด่วนมากทางเทศบาลจะดำเนินการจัดการแก้ไขอย่างเร่งด่วนโดยจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการจัดการทันที แต่หากเป็นกรณีที่ไม่เร่งด่วนมากนักหรือยังสามารถรอได้อยู่ทางเทศบาลจะดำเนินการนำเรื่องเข้าที่ประชุมและดำเนินการจัดสรรงบประมาณประจำปีและแจ้งต่อหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินการต่อไปในภายหลัง เช่นกรณีการสร้างถนนคอนกรีต โดยกรณีนี้ต้องมีการดำเนินการตรวจสอบพื้นที่ว่าอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานใดเพื่อประสานและแจ้งหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการต่อไปได้อย่างถูกต้อง

- ภารกิจในด้านการไกล่เกลี่ย ระเบียบข้อพิพาท และความขัดแย้งภายในชุมชน

ในส่วนภารกิจงานด้านการไกล่เกลี่ย ระเบียบข้อพิพาทและความขัดแย้งภายในชุมชนจะมีลักษณะการดำเนินการโดยฝ่ายงานนิติการ ของทางเทศบาลตำบลแม่นะ โดยไม่ผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกับกรณีภารกิจเรื่องการร้องเรียน ร้องทุกข์ ดังนั้นในการรายงานผลวิจัย จึงต้องกล่าวถึงการดำเนินการโดยเทศบาลตำบลเป็นหลัก ซึ่งสามารถจะแยกพิจารณาเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ในส่วนคดีแพ่ง และคดีอาญา

ก. คดีแพ่ง

ข้อพิพาทในคดีแพ่งส่วนใหญ่จะเป็นกรณีการพิพาทระหว่างเจ้าของที่ดินข้างเคียง ในประเด็นของการรุกล้ำแนวเขต การโต้แย้งสิทธิในที่ดินของตนเองที่ถูกละเมิด ตลอดจนการรุกล้ำแนวเขตพื้นที่ดินอันเป็นที่สาธารณะ แยกพิจารณาดังนี้

1) การรุกล้ำที่ดินทำกินของผู้มีสิทธิในที่ดินข้างเคียง

- กรณีที่ที่ดินข้างเคียงเป็นชาวบ้านทั่วไป เช่น กรณีปลูกต้นไม้ หรือสร้างโรงเรือนรุกล้ำแนวเขตที่ดินข้างเคียง หรือใช้ประโยชน์ในที่ดินของตนรุกล้ำข้ามเขตของที่ดินใกล้เคียง

กระบวนการดำเนินการไกล่เกลี่ยในกรณีนี้จะมีการนำเรื่องมาแจ้งทางเทศบาลตำบล โดยในกรณีนี้ทางเทศบาลตำบลจะดำเนินการส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องลงไปดำเนินการตรวจสอบโดยมีการนำเจ้าหน้าที่ไปรังวัดที่ดินข้างเคียง และแจ้งให้ดำเนินการรื้อถอนสิ่งที่รุกล้ำออกไป ซึ่งหากเป็นกรณีข้อพิพาทระหว่างเจ้าของที่ดินข้างเคียงซึ่งเป็นชาวบ้านด้วยกันเอง จะสามารถไกล่เกลี่ยและหาข้อสรุปได้ โดยเจ้าหน้าที่จะดำเนินการโดยไม่นำกฎหมายไปปรับใช้โดยตรง แต่จะเจรจาในลักษณะ

ประนีประนอมยอมความกัน จึงสามารถทำให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเจรจาและปรับความเข้าใจกันและ
 ดำเนินการแก้ไขในส่วนที่รุกร้าให้เรียบร้อยโดยมีการทำบันทึกความตกลงของทั้งสองฝ่ายในทุก ๆ ครั้ง
 หากเป็นกรณีที่ดินที่ได้เอกสารสิทธิและได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ และอยู่ใน
 เขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ซึ่งโดยส่วนมากที่ดินในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อ
 เกษตรกรรม) ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยจะดำเนินการประสานให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานปฏิรูป
 ที่ดินเข้ามาร่วมตรวจสอบแนวเขตด้วยเพื่อความสะดวกและชัดเจนมากที่สุด

- ในกรณีการรุกร้าที่ดินใกล้เคียงโดยเจ้าของเป็นนายทุน หากกรณีการรุกร้าที่ดิน
 ใกล้เคียงโดยผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ใช่ชาวบ้านในชุมชนแต่เป็นนายทุนที่มาซื้อที่ดิน และทำการสร้าง
 รีสอร์ท

กระบวนการดำเนินการไกล่เกลี่ยในกรณีนี้ส่วนมากจะไม่ดำเนินการโดยผ่าน
 เทศบาลตำบล แต่จะนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการขั้นตอนหลักตามกฎหมายเลย กล่าวคือ เข้าสู่
 กระบวนการยุติธรรมหลัก มีการฟ้องคดี จำหนาย ดำเนินการตามขั้นตอนกฎหมายจนศาลมีคำ
 พิพากษาถึงที่สุดเลย ซึ่งเหตุผลอาจเนื่องมาจากนายทุนเหล่านี้ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้านใน
 ชุมชนอย่างลึกซึ้ง และไม่มีความผูกพันระหว่างกันจึงไม่สนใจที่จะไกล่เกลี่ยประนีประนอมกันให้จบ
 โดยการเจรจาภายในชุมชน

2) การรุกร้าที่สาธารณะ

ในเรื่องการรุกร้าที่สาธารณะนี้จะมีการร้องเรียนเข้ามาในทุก ๆ ปี ไม่ว่าจะโดย
 ชาวบ้านภายในชุมชน หรือหน่วยงานราชการ รวมไปถึงศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเชียงดาว ทั้งที่เป็น
 กรณีการรุกร้าที่ดินสาธารณะ หรือทางน้ำสาธารณะ โดยมีประเด็นดังนี้

- การรุกร้าที่ดินที่เป็นสาธารณประโยชน์
- การรุกร้าใช้ประโยชน์ในลำน้ำปิงโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมถึงลำน้ำสาธารณะสายอื่น

ด้วย

- การสร้างสิ่งปลูกสร้างในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
- การดำเนินการปิดทางเข้าออกทางสาธารณะทำให้ชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถใช้

ประโยชน์จากทางสาธารณะได้

ในการดำเนินการในส่วนนี้เมื่อได้รับเรื่องร้องเรียน ขั้นตอนในการดำเนินการ คือ จะ
 ประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าตรวจสอบพื้นที่ หากปรากฏว่าเป็นการรุกร้าที่ดินสาธารณประโยชน์
 จริงจะดำเนินการส่งเรื่องประสานทางอำเภอเชียงดาวเข้ามาร่วมดำเนินการจัดการ และหากเป็นกรณี
 ที่เกี่ยวกับลำน้ำปิง หรือลำน้ำสาธารณะจะแจ้งประสานสำนักงานเจ้าท่าให้มาร่วมด้วยด้วย โดยการ
 ดำเนินการที่เกี่ยวกับการรุกร้าทางสาธารณะนั้นนิติกรของทางเทศบาลตำบลได้แจ้งว่า เป็นอำนาจ

หน้าที่โดยตรงของเทศบาลตำบล จึงสามารถดำเนินการผ่านเทศบาลได้เลย อันจะสามารถทำให้การดำเนินการเป็นไปโดยสะดวกและรวดเร็วมากกว่านำเรื่องเข้าสู่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3) การโต้แย้งสิทธิของตนที่ถูกละเมิดจากที่ดินข้างเคียง

ในส่วนนี้มักจะเป็นการละเมิดสิทธิ กระทบกระทั่งกันเล็ก ๆ น้อย ๆ อันได้แก่

- การตั้งร้านของเพื่อนบ้านกีดขวางทางเข้าออกของบ้าน
- การปลูกต้นไม้ปิดกั้นทางเดินเข้าออก

การดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทในกรณีที่มีการกระทบกระทั่งระหว่างเจ้าของที่ดินใกล้เคียง โดยส่วนมากหากเป็นเรื่องไม่ยุ่งยาก การดำเนินการจะดำเนินการโดยผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ที่ชาวบ้านเคารพและเชื่อถือ โดยให้ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทและหากสามารถจบได้ ข้อพิพาทดังกล่าวจะไม่นำมาแจ้งสู่เทศบาลอีก

แต่หากเป็นกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ภายในหมู่บ้าน และมีการแจ้งประสานมายังเทศบาล ทางเทศบาลจะดำเนินการโดยส่งนิติกรเข้าไปร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งการดำเนินการจะดำเนินการโดยการรับฟังปัญหาของทั้งสองฝ่าย พิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้ข้อพิพาทนั้นสามารถยุติได้ โดยมีผู้เข้าร่วมการไกล่เกลี่ย คือ นิติกร ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะในเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมด้วยเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมที่สุดกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายโดยใช้หลักแนวคิดเชิงสมานฉันท์ โดยใช้ทฤษฎีรัฐศาสตร์เป็นหลักไม่ค่อนนำหลักกฎหมายมาใช้ในการไกล่เกลี่ย และหากสามารถตกลงกันได้จะมีการบันทึกข้อตกลงระหว่างกันของคู่กรณี และให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายนั้นจัดการแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาหรือข้อขัดแย้งต่อไป แต่หากไม่สามารถตกลงกันได้จะมีการดำเนินการโดยนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องเข้ามาปรับบังคับใช้ต่อไป

ข. คดีอาญา

ในส่วนคดีอาญาที่พบเจอในพื้นที่หมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลแม่ะ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มักจะพบปัญหาคดีอาญาในเรื่องต่อไปนี้

- การทำร้ายกันภายในครอบครัวโดยคนในครอบครัวนั่นเอง
- การลักขโมยของภายในชุมชน
- การทะเลาะวิวาทระหว่างหมู่บ้าน
- การทำร้ายร่างกาย ชกต่อยกัน

ในส่วนข้อพิพาทที่เป็นคดีอาญานั้น คนที่รับแจ้งเรื่องข้อพิพาทดังกล่าว มักจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือตำรวจเข้าไปจัดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทเลย เนื่องจากเป็นเจ้าของพนักงานฝ่ายปกครองที่มีอำนาจโดยตรงในการดำเนินการดังกล่าว และแม้ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน รวมทั้งเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนก็ตาม แต่ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทในทางคดีอาญานี้ จะไม่นำมาเข้าสู่กระบวนการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือ

แม้กระทั่งแจ้งให้ทางเทศบาลตำบลรับทราบ จึงทำให้ไม่มีการบันทึกข้อมูลในส่วนของข้อพิพาทในคดีอาญาทั้งในฐานะข้อมูลของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และของเทศบาลตำบลแม่ณะ

- ภารกิจการรับผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน

ในส่วนภารกิจนี้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการในบางกรณี โดยส่วนมากมักจะเป็นกรณีที่ผู้พ้นโทษเป็นบุคคลที่ได้รับโทษจากคดีอาชญากรรม ซึ่งในกรณีดังกล่าวผู้กระทำผิดมักจะไม่กลับมาในพื้นที่ หรือ หมู่บ้านของตนเองอยู่แล้ว จึงมักจะไม่สามารถติดตามตัวได้ แต่หากเป็นกรณีความผิดอื่นที่ไม่ใช่ผู้กระทำความผิดคดีอาชญากรรม ทางศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยนิตินิติกรซึ่งเป็นกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะดำเนินการโดยประสานผู้ใหญ่บ้านที่ผู้พ้นโทษนั้นมีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ และลงพื้นที่เข้าไปสอบถาม (ในกรณีเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงและเดินทางไปได้) หรือ ประสานผู้ใหญ่บ้านแจ้งให้บุคคลดังกล่าวมาเข้าพบเจ้าหน้าที่ที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเทศบาลตำบลแม่ณะ (ในกรณีที่พื้นที่นั้นไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้)

โดยในการดำเนินการติดตามนั้นจะดำเนินการสอบถามเรื่องการให้ความช่วยเหลือภายหลังต้องโทษ อันได้แก่ การฝึกอาชีพ การอบรมอาชีพ ซึ่งหากผู้พ้นโทษประสงค์จะเข้ารับการอบรมเจ้าหน้าที่จากศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำดำเนินการประสานหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการส่งตัวไปอบรมให้มีความรู้ในอาชีพนั้น และกลับมาประกอบอาชีพเพื่ออยู่ร่วมกับคนในสังคมต่อไป

จากที่ได้กล่าวไปถึงบทบาทภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่จะเห็นว่ามี การดำเนินการ 3 ภารกิจภายใต้ 5 ภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชน แต่จะเน้นไปในทางการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ เป็นหลัก ในส่วนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประนีประนอมระงับข้อพิพาทนั้น บทบาทจะยังไม่ชัดเจนมากหากเทียบกับบทบาทการดำเนินการของชาวบ้านภายในชุมชนเอง ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากความไม่เชื่อมั่นในหน่วยงาน หรือตัวเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ไม่ค่อยมีการนำเรื่องข้อพิพาทต่าง ๆ มาให้ศูนย์ดำเนินการไกล่เกลี่ย และไม่ประสงค์ให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาช่วยระงับข้อพิพาท

แต่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่มีความโดดเด่นในเรื่องของการประสานงาน ขอความร่วมมือกับหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชนเป็นอย่างดีโดยประสานเพื่อเป็นคนกลางในการเข้าถึงชาวบ้านภายในชุมชน และเป็นคนกลางเพื่อระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นประสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลมเกลียวกัน

3.2 ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3.2.1 ความเป็นมา

ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทอำเภอเชียงดาว ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานที่ขึ้นกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยเป็นศูนย์นำร่องจัดตั้งขึ้นตาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศูนย์

แรกของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนายประสิทธิ์ อนุวรรตน์ เป็นประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอ เชียงดาว

ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ขึ้นทะเบียนจัดตั้งขึ้น ตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 และ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 68 ที่กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันขอจัดตั้งเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ภาคประชาชนและมีหน้าที่และกำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาค ประชาชนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ⁶⁶

3.2.2 ภารกิจของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอเชียงดาว ได้ดำเนินการตามภารกิจที่กำหนดภายใต้ระเบียบ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ⁶⁷โดยระบุภารกิจออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

- 1) รับคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 2) ดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 3) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 4) ส่งเสริม และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 5) ดำเนินงานอื่น ๆ ตามที่นายทะเบียนกำหนด

3.2.3 คดีข้อพิพาทที่อยู่ภายใต้อำนาจศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

โดยอาศัยอำนาจตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ประกอบพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท พ.ศ. 2562 ภายใต้ภารกิจทั้ง 5 ด้าน ข้อพิพาทที่สามารถขอให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท⁶⁸ ได้แก่

⁶⁶ ตามหนังสือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ ยธ 0403/ว 477 ลงวันที่ 19 กันยายน 2563 เรื่อง ประกาศนายทะเบียน ศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

⁶⁷ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ข้อ 12

⁶⁸ ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ข้อ 40 (1) และ (2) ประกอบกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 20 และ มาตรา 35

ก. ข้อพิพาททางแพ่งได้แก่

- ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีใช้ข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์
- ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก
- ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาและ

- ข้อพิพาทอื่นที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 500,000 บาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา เว้นแต่ข้อพิพาททางแพ่งที่เกี่ยวข้องด้วยสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ไม่สามารถกระทำได้

ข. ข้อพิพาททางอาญาได้แก่

- ความผิดอันยอมความได้
- ความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 และมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญาและ

- ความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสอบถามประชาชนศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่⁶⁹ คดีข้อพิพาทที่เข้าสู่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อระงับข้อพิพาทมีทั้งข้อพิพาทในคดีแพ่งและคดีอาญา มีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

ก) ข้อพิพาทในสวนคดีแพ่ง ทางศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้รับเรื่องร้องเรียนในคดี

แพ่งหลากหลายตั้งแต่ปี 2560 ที่มีการตั้งศูนย์ซึ่งบางคดีอยู่ในอำนาจศูนย์ฯที่จะสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ แต่บางคดีไม่อยู่ในอำนาจที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยต้องมีการส่งเรื่องไปยังยุติธรรมจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีอำนาจในการพิจารณาต่อไป คดีที่เข้าสู่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอเชียงดาวมีรายละเอียดดังนี้

- ข้อพิพาทในเรื่องสัญญากู้ยืมเงินที่คิดดอกเบี้ยเกินอัตรา ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้รับเรื่องร้องทุกข์ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2560 จากผู้เสียหาย คือ นางบุญปั้น ยาวุฒิ โดยมีข้อเท็จจริงว่ามีการกู้ยืมเงินกันและคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3 ต่อเดือน แต่ทำสัญญาขายฝากเพื่ออำพรางสัญญากู้ และเพื่อกำหนดอัตราดอกเบี้ยได้เกินร้อยละ 15 ต่อปี โดยไม่ทำให้สัญญาตกเป็นโมฆะ
- ข้อพิพาทเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ในพื้นที่ใกล้เคียง วันที่ 10 ตุลาคม 2560 ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการสร้างรั้วรुकล้ำเข้าไปในพื้นที่ทำกินของตน โดยแต่ละฝ่ายต่างอ้างสิทธิครอบครองตน ในกรณีนี้ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ดำเนินการร่วมกับเทศบาลตำบล จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการไกล่เกลี่ยหาทาง

⁶⁹ นายประสิทธิ์ อนุวรรรัตน์ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น แต่ไม่สำเร็จ และไม่สามารถทำได้เนื่องจากเป็นที่ดินที่อยู่ในเขต สทก. ซึ่งผู้มีสิทธิได้รับอนุญาตให้มีสิทธิทำกินได้ในที่ดินเขตป่าสงวนที่มีการประกาศว่า เป็นเขตปรับปรุง ซึ่งไม่อยู่ในอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ดังนั้นทางศูนย์จึง ต้องดำเนินการส่งเรื่องให้กรมป่าไม้ดำเนินการตรวจสอบต่อไป

- ร้องขอสิทธิในการดูแลบุตร ในวันที่ 22 มกราคม 2561 ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ได้รับเรื่องขอคำปรึกษาจาก นายธนภัทร บุญสม เนื่องจากตนเป็นบิดาโดยมิชอบด้วย กฎหมาย เพราะมิได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาของเด็ก แต่ประสงค์จะขอใช้สิทธิในการ ดูแลบุตร
- ข้อพิพาทกรณีการปล่อยเงินกู้นอกระบบและคิดอัตราดอกเบี้ยเกินกำหนด ข้อพิพาทนี้ เป็นการพิพาทกันในกลุ่มชาวบ้านซึ่งได้กู้ยืมเงินกับเจ้าหนี้ และคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อย ละ 5 ต่อเดือน โดยต้นเงินคือ 150,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยอีกร้อยละ 5 ต่อเดือน โดย ลูกหนี้ได้ชำระไปแล้วทั้งหมด 282,300 บาท และเจ้าหนี้ยังต้องการส่วนที่ขาดอีก 50,000 บาท แต่ลูกหนี้ไม่ชำระ ทางศูนย์ได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยแยกเจรจาเจ้าหนี้ และลูกหนี้ และสามารถตกลงกันได้ไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ
- ข้อพิพาทในเรื่องทางภาระจำยอม เจ้าของที่ดินเดิมอนุญาตด้วยวาจาให้ผู้เสียหายใช้พื้นที่ใน การผ่านเข้าออก เป็นระยะเวลา 30 ปี แต่ต่อมาไม่อนุญาตให้เดินผ่านและทำรั้วกั้นปิด ทางเข้าออก จึงนำเรื่องมาปรึกษาศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ในการนี้ทางศูนย์ไกล่ เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อให้สามารถตกลงกันได้ ทั้งสองฝ่าย แต่หลังจากการไกล่เกลี่ยเจ้าของที่ดินอนุญาตให้ใช้ที่ดินดังกล่าวผ่านได้ แต่ อนุญาตให้เฉพาะบุคคลเท่านั้น โดยผู้เสียหายที่นำเรื่องมายังศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท นั้น เจ้าของที่ดินไม่อนุญาตให้ใช้เส้นทางดังกล่าวผ่านเพื่อเขาออกสวนได้ ทำให้การไกล่ เกลี่ยในครั้งไม่ประสบความสำเร็จ
- ข้อพิพาทคดีมรดก ในวันที่ 4 กันยายน 2562 นายสุข เพชรวงค์ได้นำเรื่องมาปรึกษา เกี่ยวกับทรัพย์มรดกที่มีสิทธิได้รับในกรณีบิดาไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา และมี ทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันจำนวนหนึ่ง
- ข้อพิพาทระหว่างทายาท ในการจัดการตามพินัยกรรม ในวันที่ 18 กรกฎาคม 2562 นางจันทร์จิรา ชันพล ได้นำเรื่องมาปรึกษาศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในประเด็นเรื่อง พินัยกรรมของผู้ตายซึ่งเป็นบิดา เนื่องจากบิดาได้ทำพินัยกรรมไว้แต่ในพินัยกรรมระบุไม่ ชัดเจนในส่วนแบ่งของทรัพย์มรดกระหว่างทายาทจึงทำให้ทายาทเกิดขัดแย้งในการรับ พินัยกรรมตามเอกสารดังกล่าว ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทจึงดำเนินการให้ทาง

ทายาทจำนวน 4 คนที่มีส่วนในเอกสารสิทธิดังกล่าวมาเจรจาและดำเนินการพูดคุยการเพื่อหาขอยุติ โดยทายาททั้ง 4 ได้เจรจาและหาข้อสรุประหว่างกันได้

- ข้อพิพาทในครอบครัว วันที่ 24 กันยายน 2562 ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอำเภอเชียงดาวได้รับเรื่องจากนางอรพิน พรหมานา เนื่องจากอยู่กินกับสามีที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส ต่อมาสามีไม่พอใจที่ภรรยาเอาลูกมาเลี้ยง (ลูกติด) เกิดมีการทะเลาะกันบ่อยครั้ง สามีจึงเสนอให้ภรรยาหาเงินมาให้ แส่นห้าหมื่นบาท และจะออกจากบ้านไปไม่มายุ่งเกี่ยวกับอีก และหลังจากภรรยาขอเงินให้แล้วสามีก็ยังอยู่ในบ้านเหมือนเดิม และก็มีปากเสียงกันตลอดมา โดยทางศูนย์ไกล่เกลี่ยจะหาทางเชิญมาพูดคุยและทำการไกล่เกลี่ยให้เกิดความปรองดองต่อไป

กรณีข้อพิพาทในคดีแพ่งที่เข้าสู่ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นั้น จะมีทั้งกรณีที่อยู่ในอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและอยู่นอกเหนืออำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ทั้งนี้หากเป็นกรณีที่อยู่ในอำนาจ ทางศูนย์จะดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยการเรียกคู่กรณีมาทำการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยนั้นจะมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยอาศัยหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัย ยังไม่นำหลักกฎหมายมาใช้เว้นแต่ไม่สามารถตกลงกันได้จึงจะนำหลักกฎหมายมาปรับและแจ้งให้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทราบ และเมื่อเจรจากันเสร็จจะดำเนินการขั้นต่อไปโดยการทำบันทึกความตกลงระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายและหาพยานมาลงนามรับรอง โดยกรณีที่สามารไกล่เกลี่ยกันได้บันทึกข้อตกลงดังกล่าวจะสามารถนำไปใช้กล่าวอ้างในชั้นศาลได้ด้วย

และกรณีที่อยู่นอกเหนืออำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ที่จะสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ ทางศูนย์จะดำเนินการประสานแจ้งไปยังยุติธรรมจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีอำนาจเพื่อรับเรื่องไปดำเนินการต่อไป

ข) ข้อพิพาทในส่วนตัวอาญา

ในส่วนตัวอาญาหากพิจารณาจากระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 ข้อ 40 (2) ประกอบกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มาตรา 35 นั้นคดีที่อยู่ในอำนาจที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้มี 2 ส่วน คือ คดีอาญาในความผิดอันยอมความได้ และคดีลหุโทษ แต่ไม่ได้ห้ามศูนย์ในการรับเรื่องร้องเรียนและประสานหน่วยงานผู้รับผิดชอบรับเรื่องต่อไป โดยคดีที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอำเภอเชียงดาวได้รับเรื่องมีดังนี้

- คดีความผิดฐานพรากผู้เยาว์ วันที่ 15 มีนาคม 2560 มีข้อพิพาทเกิดในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ในโรงเรียนเชียงดาววิทยาคม

โดยบุตรของผู้พิพาททั้งสองฝ่ายเรียนหนังสือที่โรงเรียนเดียวกันเกิดมีความสัมพันธ์ทางชู้สาว ผู้เสียหายฝ่ายหญิงไม่พอใจและเรียนค่าเสียหายเป็นเงินจำนวน 100,000 บาท ส่วนฝ่ายชายยินยอมชำระแต่ไม่มีเงินถึง 100,00 บาท ทางศูนย์ได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยพูดคุยโดยทั้งสองฝ่ายสามารถพูดคุยตกลงกันได้ และฝ่ายชายยินยอมชำระค่าเสียหายเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท พร้อมตกลงกันว่า จะแต่งงานกันหลังจากที่สำเร็จการศึกษา

- คดีความผิดฐานยักยอกทรัพย์ วันที่ 2 พฤษภาคม 2560 ให้คำปรึกษาคดียักยอกทรัพย์ โดยมีนางรุ่งนภา ชำนาญกลิ่น ได้มาปรึกษากรณีถูก น.ส.นิลเนตร ภูรินินนาท นายจ้ำกล่าวหาว่ายักยอกทรัพย์ เงินจำนวน 300,000.- บาท เหตุเกิดที่ ต.แม่่นะ อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่
- คดีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย วันที่ 29 กันยายน 2560 เวลา 11.00 น. ศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนอำเภอเชียงดาว ได้ให้คำปรึกษากับ น.ส. ศรีนวล วงคำ สาเหตุเนื่องจากบุตรบุญธรรมเรียนหนังสืออยู่ ม.5 โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม ถูกเพื่อนร่วมห้องเรียนได้ทำร้ายร่างกายโดยถูกชกต่อยที่คางจนกรามหัก บาดเจ็บสาหัสจึงขอคำปรึกษาเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหาย และการดำเนินคดีอาญาทางกฎหมาย ซึ่งทางศูนย์ไกล่เกลี่ยอำเภอเชียงดาวจะดำเนินการให้การช่วยเหลือและให้คำปรึกษาทางกฎหมายตามกฎหมายต่อไป
- คดีความผิดฐานฉ้อโกง วันที่ 16 ตุลาคม 2560 เวลา 10.00 น. นางฐาปนีย์ โมเต้ ผู้เสียหาย ได้ยื่นร้องเรียนเนื่องจากถูกกลุ่มคนอ้างเป็นทนายสามารถให้ความช่วยเหลือในการขอแบ่งทรัพย์สินของสามีที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งเสียชีวิตได้ โดยหลอกเรียกเก็บเงินจำนวนเงินเป็นค่าช่วยเหลือขมรมทนายความ เป็นเงิน 120,000.- บาท และค่าแปลเอกสาร 60,000.- บาท รวมยอดเงินที่ถูกหลอกไปทั้งสิ้น 180,000.- บาท โดยหลังจากรับเงินไปแล้วไม่ได้ติดต่อแต่อย่างใด และถ้าผู้เสียหายติดต่อไปก็จะมีกรมข่มขู่ห้ามไปปรึกษาใครหรือแจ้งความ จึงขอความช่วยเหลือจากศูนย์ไกล่เกลี่ยให้ช่วยติดตามขอเงินคืน โดยให้มีการไกล่เกลี่ย และขอเงินส่วนนั้นคืนพร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
- คดีความผิดฐานฉ้อโกง วันที่ 1 ธันวาคม 60 ศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนอำเภอเชียงดาว ได้จัดการไกล่เกลี่ย กรณีพิพาทมีการหลอกขายที่ดินป่าสงวน จึงเข้าขายหลอกหลวง ต้มตุ๋น ขายที่ไม่มีเอกสารสิทธิ จำนวน หนึ่ง ในราคา 830,000.-บาท ซึ่งผลจากการไกล่เกลี่ย ทำให้ทั้งสองฝ่ายพอใจใน

ข้อตกลง โดยผู้ร้องได้เงินคืนและผู้ถูกร้องก็ยินดีคืนเงิน โดยไม่มีการดำเนินคดี
แต่อย่าง จึงพอใจทั้งสองฝ่าย

ในส่วนคดีอาญาหากเป็นคดีความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษบางฐาน
ศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทจะมีอำนาจในการดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีให้แก่ชาวบ้านและสามารถ
นำไปบังคับในชั้นศาลกับคู่กรณีได้ เช่นคดีความผิดฐานลักขโมย ความผิดฐานฉ้อโกง โดยขั้นตอน
กระบวนการจะเริ่มจากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายนำเรื่องมาเสนอต่อศูนย์ จากนั้นทางศูนย์
จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 1 ชุด โดยตั้งจากบุคคลที่คู่กรณีหรือคู่พิพาทเคารพเชื่อถือโดยมีประธาน
กรรมการเป็นประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยผู้ที่เป็นคณะกรรมการจะ
พูดคุยโดยอาศัยหลักถ้อยทีถ้อยอาศัยเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนต่อไปในอนาคตโดยยังไม่
นำหลักกฎหมายมาปรับใช้กับชาวบ้าน และหากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้คณะกรรมการ
จะทำบันทึกเพื่อให้คู่กรณีลงนาม โดยมีพยานรับรอง ซึ่งบันทึกดังกล่าวสามารถนำไปกล่าวอ้างเป็น
หลักฐานในชั้นศาล และมีผลทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระดับตามมาตรา 39 ประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยผลของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มาตรา 35 วรรค
สอง และหากกรณีใดที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ทางคณะกรรมการจะดำเนินขั้นตอนทางกฎหมายต่อไป

แต่สำหรับคดีข้อพิพาทที่ไม่อยู่ในอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะสามารถไกล่เกลี่ย
ได้ ทางศูนย์สามารถดำเนินการรับเรื่องและให้คำปรึกษาทางกฎหมาย กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนิน
คดี เบื้องต้นเพื่อให้ดำเนินการด้วยตนเองต่อไป หรือทางศูนย์จะเป็นผู้ประสานส่งเรื่องไปยังติดต่อ
หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป อย่างไรก็ตามหากในกรณีคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยสามารถ
ดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ย พ.ศ. 2562 หากมีการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อ
พิพาทโดยคณะกรรมการของศูนย์และโดยความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่ทำให้สิทธินำ
คดีอาญามาฟ้องระดับตามมาตรา 39 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้

โดยภารกิจหนึ่งที่สำคัญของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ คือ การสนับสนุนและการ
พัฒนางานยุติธรรมทางเลือกทั้งในเรื่องของยุติธรรมชุมชน และ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3.3 กลุ่มชาติพันธุ์ในตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ในตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบเจอกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยกระจายในหลาย
พื้นที่ ทั้งที่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ และ เป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กที่เป็นเพียงหย่อมบ้านภายในหมู่บ้าน
โดยผู้วิจัยเลือกหมู่บ้าน 3 หมู่บ้านในตำบลแม่นะ ที่มีลักษณะเด่นและมีภูมิลำเนาจารีตประเพณีของ
ตนเองที่ชัดเจนมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในวิจัย ดังนี้

3.3.1 กลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ก. ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

บ้านสันป่าเกี๊ยะ อยู่ในหมู่บ้าน หมู่ที่ 12 ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในหมู่บ้านนี้คือ ชาวม้งเกือบทั้งหมดอาจจะมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยรวมอยู่ด้วยบ้างแต่ไม่เยอะ และพบเห็นคนเมืองบ้างบางส่วน เช่น ครูที่เข้าไปสอนเด็กในพื้นที่ ดังนั้นการปกครองชุมชนในพื้นที่ ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นคนชาติพันธุ์ และดำรงตำแหน่งโดยการสืบทอดต่อกันมาดังนั้นการปกครอง การควบคุม ตลอดจนการสื่อสารความต้องการจึงสามารถเข้าและเข้าถึงกลุ่มคนภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ประชากรชาวม้งในหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะนี้มีอยู่ประมาณ 710 คน จำนวนครัวเรือนมีประมาณ 85 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือผีควบคู่กันไป

ข. กฎระเบียบของชุมชน

เนื่องด้วยในหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวม้ง การปกครองรวมทั้งการกำหนดกฎเกณฑ์ กฎระเบียบของชุมชนจึงสามารถกำหนดและบังคับใช้ภายในชุมชนได้โดยคนภายในชุมชนให้การยอมรับ และเชื่อฟังผู้นำชุมชนของตน

กฎระเบียบของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวม้งในหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะ⁷⁰มีรายละเอียด ดังนี้

1. ห้ามขับรถเสียงดังในยามวิกาล
2. ห้ามส่งเสียงดังในยามวิกาล
3. ห้ามจับปลาในเขตพื้นที่อนุรักษ์
4. ห้ามเผา และตัดไม้ทำลายป่า
5. ห้ามดื่มสุราและก่อเหตุทะเลาะวิวาทภายในหมู่บ้าน
6. ห้ามยิงปืน หรือจุดประทัดในเวลากลางคืน
7. ห้ามลักทรัพย์

ฯลฯ

บทลงโทษในกรณีคนในชุมชนทำผิดกฎระเบียบ จะมีการไล่ระดับความร้ายแรงในการลงโทษ กล่าวคือ ในขั้นตอนบทลงโทษที่ขั้นแรก คือกรณีกระทำความผิดครั้งแรก การลงโทษจะเป็นเพียงแค่มีการตักเตือนก่อน พร้อมบันทึกเป็นหลักฐานในบันทึกของชุมชน⁷¹ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ดูแลเก็บรักษา และคอยติดตามความประพฤติเป็นระยะ ๆ

⁷⁰ ข้อมูลจากนายชาญชัย เรืองไม ผู้นำชุมชนบ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

⁷¹ โดยลักษณะของบันทึกจะเป็นการบันทึกรายชื่อผู้กระทำความผิดกฎชุมชน วันเวลาที่กระทำ รวมถึงเหตุลักษณะการกระทำที่ฝ่าฝืนไว้ด้วยเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาบทลงโทษในคราวถัดไป

หากมีการกระทำความผิดครั้งแรกแล้วตักเตือนแล้วทำบันทึกเก็บข้อมูลไว้แล้ว แต่ยังคงกลับมาทำความผิดซ้ำอีก กรณีนี้การลงโทษโดยกฎชุมชน จะลงโทษโดยการปรับเป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท

และเนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์คนในชุมชนเป็นคนชาติพันธุ์ม้งทั้งหมดการปกครองจึงง่ายมากกว่า และคนภายในชุมชนต่างเคารพและเชื่อฟังผู้นำชุมชนเป็นอย่างดีตลอดจนเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนเป็นอย่างดี เพราะผู้นำชุมชนมีการบังคับใช้กฎและมีการลงโทษกันอย่างจริงจัง⁷²

ค. คดีข้อพิพาทในชุมชน

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนมากจะเป็นข้อพิพาทเล็กน้อยคดีครอบครัว หรือ พิพาทระหว่างกันภายในหมู่บ้าน⁷³ ซึ่งมีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา

ในส่วนคดีแพ่ง

- ข้อพิพาทภายในครอบครัวระหว่างสามี ภรรยาซึ่งพิพาทกันในเรื่องเงินที่นำมาใช้ในการเลี้ยงดูครอบครัวและบุตร
- ข้อพิพาทกรณีการกู้ยืมเงินกันและไม่คืน

ในส่วนคดีอาญา

- การทะเลาะวิวาทของคนภายในชุมชนบ้านใกล้เคียง
- การลักทรัพย์ของคนในชุมชน
- การบุกรุก

ง. การระงับข้อพิพาทภายในชุมชน

ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจะมีกระบวนการขั้นตอนที่เกิดจากจารีตประเพณีของคนในชุมชนที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบันโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) หากเกิดข้อพิพาทขึ้นจะขอให้คนเฒ่าคนแก่ภายในชุมชน⁷⁴ มาพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างคู่กรณีก่อนว่าเกิดข้อพิพาทในเรื่องอะไร เหตุเกิดอย่างไร เพราะอะไร และไกล่เกลี่ยให้ข้อพิพาทดังกล่าวระงับไป
- 2) ขั้นตอนต่อไปหากไม่สามารถตกลงระหว่างคู่กรณีให้ข้อพิพาทระงับไป จะมีการดำเนินการขอให้ผู้ใหญ่บ้านมาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย

⁷² ข้อมูลจาก นายยรรยง วิฑูรณฤตล ชาวบ้านในชุมชนบ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

⁷³ ข้อมูลจากนายสรารุณี เริงไม ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

⁷⁴ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาฟัง ต้องมีความเป็นกลาง และเป็นที่ยอมรับของทุกคนภายในชุมชน

- โดยผู้ใหญ่บ้านจะตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นมา 1 ชุด ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือของคนภายในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะในเรื่องนั้น ๆ ดำเนินการพูดคุยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งบางครั้งจะมีการเชิญนิติกรของเทศบาลตำบลแม่นะเข้าร่วมในการเจรจาข้อพิพาทในเรื่องดังกล่าวด้วยในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านกฎหมายเฉพาะในกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริง และต้องการให้ไปเป็นพยานรับรองเท่านั้น โดยนิติกรของทางเทศบาลตำบลไม่มีบทบาทในการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือระงับข้อพิพาทใด ๆ
- หากเป็นกรณีความผิดลักทรัพย์จะมีกระบวนการเฉพาะโดยอาศัยประเพณีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีกระบวนการคือ ผู้เสียหายที่ถูกลักทรัพย์ต้องนำไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด มาเสียให้ผู้ใหญ่บ้านในตอนแจ้งเรื่อง โดยผู้ใหญ่บ้านจะนำไก่และเหล้าไปไหว้ผีที่เคารพนับถือ และเรียกผู้ต้องสงสัยมาสอบสวน และหากจับผู้กระทำความผิดได้ ผู้กระทำความผิดจะต้องนำไก่และเหล้ามาเสียให้ผู้ใหญ่บ้าน 2 เท่าที่ผู้เสียหายนำมา

3) กระบวนการขั้นตอนสุดท้าย คือ กรณีที่ไม่สามารถพูดคุยไกล่เกลี่ยกันภายในชุมชนได้ ทางผู้ใหญ่บ้านจะพาตัวไปลงบันทึกประจำวันที่โรงพัก เพื่อดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางหลักต่อไป

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นหากเป็นกรณีข้อพิพาทระหว่างคนชาติพันธุ์ภายในหมู่บ้านด้วยตนเอง ส่วนมากมักจะเกิดและจบภายในชุมชนเป็นหลัก สามารถไกล่เกลี่ย เสร็จกันได้ โดยมีเหตุผลเนื่องมาจากชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อมั่น และเชื่อถือกฎระเบียบที่ทางชุมชนตั้งขึ้นมาอย่างเคร่งครัด ตลอดจนเชื่อมั่นในผู้นำชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้นำชุมชนสามารถควบคุมคนภายในชุมชนได้อย่างเป็นระเบียบ เรียบร้อย ประกอบกับอีกเหตุผล คือ กลัวเสียค่าปรับหากไม่สามารถเจรจาได้ ซึ่งการจ่ายค่าปรับถือเป็นบทลงโทษหลัก และเป็นบทลงโทษที่คนภายในชุมชนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

จ. การเข้าถึงยุติธรรมชุมชน

ผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่นะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ไม่รู้จักยุติธรรมชุมชนตำบลแม่นะ หรือบางส่วนที่รู้จักแต่ชื่อแต่ไม่รู้ถึงบทบาทหน้าที่หลักของยุติธรรมชุมชน แต่จะรู้จักเทศบาลตำบลเท่านั้น ซึ่งยุติธรรมชุมชนตำบลแม่นะ มีที่ตั้งสำนักงานภายในเทศบาลตำบลแม่นะนั่นเอง

อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ตำบลแม่นะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ประสงค์จะให้ยุติธรรมชุมชนเข้ามามีบทบาท หรือความช่วยเหลือใด ๆ

ในกระบวนการใกล้เคียง หรือระงับข้อพิพาทของคนภายในชุมชนนอกเหนือไปจากขอความช่วยเหลือในเรื่องการใช้สิทธิรับเบี้ยต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิทธิที่คนภายในชุมชนมีสิทธิได้รับเท่านั้น โดยสาเหตุหลักมี 2 ประการ คือ

1. การเดินทางที่ยากลำบากของคนในพื้นที่ เนื่องจากหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะอยู่บนดอยทางขึ้นเป็นทางชัน ถนนดินแดง และเป็นทางลูกรัง ทำให้ขึ้นลำบาก หากจะเดินทางต้องเดินทางโดยอาศัยกระบะโพรวิลเท่านั้น และหากเป็นช่วงหน้าฝนยังไม่สามารถเดินทางขึ้นได้เลยเนื่องจากดินสไลด์ และถนนถูกตัดขาดทำให้ชาวบ้านเดินทางลงมาไม่ได้
2. ความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชนของตนเอง ประกอบกับความไม่เชื่อใจในเจ้าหน้าที่รัฐว่าจะเข้าใจพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างแท้จริง

3.3.2 กลุ่มชาติพันธุ์ในห่อมบ้านป่าโหล ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่

ก. ข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่/// โครงสร้างของชุมชน

บ้านป่าโหล เป็นห่อมบ้านในหมู่บ้านแม่แมะ หมู่ 11 ตำบลแม่ณะ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในห่อมบ้านป่าโหล คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ชาวลาหู่ในห่อมบ้านป่าโหลมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 500 คน และส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

เนื่องจากบ้านป่าโหลเป็นเพียงห่อมบ้านในหมู่บ้านเท่านั้น ไม่ใช่บ้านหลัก ดังนั้นโครงสร้างรูปแบบการปกครองของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จะมีผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนชาวบ้านภายในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อติดต่อ สื่อสาร ประสานงานกับบุคคลภายนอกชุมชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ภายใต้การดูแลของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งหากมีปัญหา ข้อพิพาท หรือต้องการความช่วยเหลือ ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านในหมู่ 11 นี้จะเป็นคนเมืองไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ และอยู่ในบ้านหลัก คือ บ้านแม่แมะ

ข. กฎระเบียบของชุมชน

กฎระเบียบชุมชนของชาวลาหู่ในห่อมบ้านป่าโหล จะถูกสร้างขึ้นโดยคนในชุมชนเอง สร้างจากจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเป็นหลัก และเมื่อได้กฎระเบียบของชุมชนแล้วจะนำไปเสนอต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้ยอมรับและนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกฎหมู่บ้านที่ใช้ร่วมกันของคนภายในหมู่บ้าน 11

ชาวลาหู่ในหมู่บ้านป่าโหลมีกฎระเบียบที่ใช้ภายในชุมชน และปฏิบัติระหว่างกัน ดังนี้

1. ชาวบ้านในชุมชนทุกคนต้องช่วยเหลือกันครัวเรือนละ 1 คน หากในหมู่บ้านมีการจัดกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน
2. ห้ามทะเลาะวิวาทกันภายในชุมชน
3. ห้ามลักทรัพย์
4. ห้ามส่งเสียงดังในเวลากลางคืน

ในกรณีชาวลาหู่ภายในชุมชนไม่ปฏิบัติตามกฎชุมชน โดยฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนจะมีบทลงโทษ คือผู้นำชุมชนจะเรียกมาเพื่อตักเตือนด้วยวาจาไม่ให้เกิดซ้ำอีก หากทำผิดซ้ำอีกจะมีการลงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน และหากยังฝ่าฝืนอีกเกิน 2 ครั้ง จะมีการลงโทษปรับ โดยปรับเป็นจำนวนเงินตามประเภทความผิดแล้วแต่กรณี

ในส่วนกฎระเบียบของชุมชนนั้น ทุกคนในชุมชนมีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุที่ว่า คนภายในชุมชนเชื่อฟังผู้นำชุมชน และกลัวที่จะต้องเสียค่าปรับหากกระทำความผิดกฎของชุมชน

ค. คดีข้อพิพาทในชุมชน

มีทั้งที่ส่วนที่เป็นคดีแพ่ง และคดีอาญา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นกับคนภายในชุมชน

ในส่วนคดีแพ่ง

- การรุกล้ำเขตแดนที่ดินทำกิน ตลอดจนที่ดินข้างเคียง ทำให้เกิดปัญหาพิพาทกัน
- ข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิทำกินในพื้นที่
- ข้อพิพาทเกี่ยวเนื่องกับการละเมิดของคนภายในชุมชน ในเรื่องการเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้านโดยการเลี้ยงแบบปล่อยจนทำให้สัตว์ไปทำลายพืชผลการเกษตรของเพื่อนบ้านภายในชุมชน

ในส่วนคดีอาญา

- ทะเลาะวิวาทเพราะเมาสุรา
- ความผิดลักทรัพย์

ง. การระงับข้อพิพาทภายในชุมชน

หากเกิดข้อพิพาทกันภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง หรือ คดีอาญา ชุมชนจะมีกระบวนการจัดการระงับข้อพิพาทดังนี้

ขั้นแรกจะเรียกคู่กรณี รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในกรณีข้อพิพาทมาพูดคุยกันเพื่อไกล่เกลี่ยหาทางออกร่วมกัน ซึ่งในขั้นตอนแรกนี้จะยังไม่มี การตั้งคณะกรรมการ แต่จะให้คู่กรณีคุยกันเองก่อน แต่หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยตกลงกันได้ จะมีการตั้งคนกลางขึ้นมาไกล่เกลี่ยโดยผู้ที่มาไกล่เกลี่ยจะมีทั้งผู้นำชุมชน และคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นโดยผู้นำชุมชนเพื่อช่วยตัดสินและสร้างความเป็นธรรมให้ทั้งสองฝ่าย⁷⁵ และเมื่อไกล่เกลี่ยเสร็จไม่ว่าจะสามารถตกลงกันได้หรือไม่ จะมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานในเอกสารบันทึกของชุมชน และเก็บไว้ที่ผู้นำชุมชน อย่างไรก็ตามหากมีฝ่ายที่ได้รับความเสียหาย ให้ฝ่ายที่ก่อให้เกิดความเสียหายชดเชยค่าเสียหายให้ตามที่ได้ตกลงตามบันทึกที่ได้ไกล่เกลี่ยแต่ต้น⁷⁶

ข้อพิพาทส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหอย่อมบ้านป่าโหลของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เกือบทั้งหมดสามารถจบได้ภายในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านเชื่อถือ เชื่อมั่น และไว้วางใจในตัวผู้นำชุมชน เพราะผู้นำชุมชนเป็นคนที่ชาวบ้านเลือกกันมาเอง รวมตลอดถึงคนกลางที่แต่งตั้งโดยผู้นำชุมชนซึ่งมาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย

ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างหอย่อมบ้านต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน (อาจมีทั้งกรณีพิพาทระหว่างคนเมืองด้วยกันเอง หรือ คนเมืองและคนชาติพันธุ์) ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องการแย่งพื้นที่ทำกิน เขตแดนเหลื่อมล้ำกัน ในการระงับข้อพิพาทกรณีเช่นนี้จะใช้ค่าปรับมาเป็นบรรทัดฐานในการจัดการเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมของทั้งสองฝ่าย โดยมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการคนกลางในการจัดการระงับข้อพิพาท หากไม่ใช่กรณีข้อพิพาททางอาญาส่วนมากจะมีการประนีประนอมโดยใช้ความเมตตา หลักธรรมมะเพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยก และสามารถทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ และจบภายในหมู่บ้าน⁷⁷

จ. การเข้าถึงยุติธรรมชุมชน

ชาวลาหู่ในหอย่อมบ้านป่าโหลส่วนมากไม่รู้จักยุติธรรมชุมชน บางส่วนที่รู้จัก จะมีรู้จักชื่อบ้างแต่ไม่รู้และไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินการของยุติธรรมชุมชน อันอาจเนื่องมาจากในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นภายในชุมชนชาติพันธุ์หอย่อมบ้านป่าโหล ชาวลาหู่จะมีกระบวนการระงับข้อพิพาทผ่านกฎระเบียบ และวิธีการภายในของชุมชนเองโดยไม่ขอความช่วยเหลือหรือพึ่งกระบวนการยุติธรรมของภาครัฐ และให้ทุกอย่างจบภายในชุมชน ดังนั้นชาว

⁷⁵ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะตั้งขึ้นจากบุคคลที่คนภายในชุมชนเคารพนับถือ ซึ่งจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่คนในชุมชนให้การยอมรับ ส่วนจำนวนของคณะกรรมการไม่มีการกำหนดตายตัว ขึ้นอยู่กับกรณีข้อพิพาทว่าเป็นเรื่องใหญ่หรือไม่

⁷⁶ ข้อมูลจาก นายคะหน่อ จะใจ ผู้นำชุมชน ในหอย่อมบ้านป่าโหล หมู่บ้านแม่แมะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

⁷⁷ ข้อมูลจาก นายวงศ์ แก้วใจมา อดีตผู้ใหญ่บ้านแม่แมะ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ลาหู่ที่อาศัยภายในหย่อมบ้านป่าโหลจึงไม่รู้จักยุติธรรมชุมชน และไม่ประสงค์จะขอให้เจ้าหน้าที่จากศูนย์ยุติธรรมชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการระงับข้อพิพาทภายในชุมชน

ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้นำชุมชน ตลอดจนชาวบ้านชุมชนบ้านป่าโหลพบสาเหตุที่ยุติธรรมชุมชนไม่เป็นที่รู้จัก และชาวบ้านไม่ประสงค์จะให้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนเนื่องจาก

- ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำชุมชนที่ตนเลือกมาว่ามีความยุติธรรม มีความเป็นกลาง และสามารถจัดการระงับข้อพิพาทได้อย่างยุติธรรม
- ความไม่เชื่อมั่นในภาครัฐ หรือหน่วยงานรัฐว่ามีความเข้าใจในวัฒนธรรม จารีต ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การระงับข้อพิพาทที่เที่ยงธรรมตามความคิดของตนได้
- การขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐ หรือภาครัฐ และต้องไปดำเนินการนอกชุมชนเป็นเรื่องเสียเวลา อยากให้จบในชุมชนเลย
- ชาวลาหู่ในหย่อมบ้านป่าโหลมองว่าการไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ หรือภาครัฐเพื่อให้มาช่วยระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนนั้นเป็นเรื่องทำให้เสียชื่อเสียงของชุมชนเอง ว่าชุมชนไม่สามารถจัดการข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างกันภายในชุมชนได้เองต้องพึ่งพาคนนอก

อย่างไรก็ดีจากการที่ได้สอบถามทั้งผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และชาวบ้านภายในชุมชนบ้านป่าโหล มองว่าข้อพิพาทของคนในชุมชนต้องให้จบภายในชุมชน และต้องไม่นำเรื่องออกไปนอกชุมชนเด็ดขาด แม้กระทั่งการจะให้ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนันเข้ามาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ชาวลาหู่มองว่าไม่ต้องการ เว้นแต่เป็นเรื่องใหญ่มากและไม่สามารถจัดการได้จริง ๆ นอกนั้นต้องจบภายในชุมชน ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งอาจเนื่องจากผู้ใหญ่บ้านแม่แะเป็นคนเมือง ชาวลาหู่จึงมองว่าไม่เข้าใจ และเข้าถึงวัฒนธรรมของชาวลาหู่ด้วยตนเองมากกว่า